

**BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINI AQLIY
TARBIYALASHDA DIDAKTIK O‘YINLARNING AHAMIYATI**

Safarov Botir Norboyevich

Jizzax davlat pedagogika universiteti o‘qituvchisi

botirsafarov8989@gmail.com

Tel: +99897 916-89-89

Nabiyeva Gulnora

Jizzax davlat pedagogika universiteti sirtqi bo‘lim talabasi

nabiyevagulnora@gmail.com

Tel: +99899 629-58-84

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktablarda boshlang‘ich sinflardagi bolalarga aqliy tarbiya berishda didaktik o‘yinlardan foydalanish ahamiyati haqida ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: didaktika, maktabgacha ta‘lim tashkiloti, boshlang‘ich sinflar, o‘yin, kommunikativ, bola, ijtimoiylashuv, pedagog.

**THE SIGNIFICANCE OF DIDACTIC GAMES IN THE MENTAL
EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS**

ABSTRACT: This article provides information about the importance of using didactic games in mental training of children in primary grades in schools.

Key words: didactics, preschool education organization, primary classes, game, communicative, child, socialization, pedagogue.

Boshlang‘ich sinfdagi bolalar didaktik o‘yinlari hissiyotlarni rivojlantirishi atrofimizdagi dunyoni to‘liq anglash uchun bola uni his qilishi va idrok qilishi kerak. Didaktik o‘yinlarni ta‘lim tarbiyaviy faoliyat jarayonlarida qo‘llash bolalar nutqini rivojlantirishga katta hissa qo‘shadi. Bunday o‘yinlar bola so‘z boyligini boyitadi, ham faol, ham passiv, tovushlarni va butun so‘zlarni to‘g‘ri talaffuz qilishni, jummalarni tuzishni, o‘z fikrlarini aniq ifoda etishni o‘rganadi. Boshlang‘ich sinfdagi bolalar uchun didaktik o‘yinlar mehnat ta‘limi funksiyasini bajaradi. Darhaqiqat, bolalar o‘yin uchun materiallarni mustaqil ravishda tayyorlash orqali boshlang‘ich mehnat ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar. Besh yoshdan olti yoshgacha bo‘lgan bolalar rasmlarni, o‘yinlar uchun

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 1. January 2024

tabiiy materiallarni olishadi, kartalar, chiplar, o'yinlar uchun qadoqlar tayyorlashadi. Agar bola o'yin uchun atributlarni o'zi tayyorlasa, ularga nisbatan munosabat yanada ehtiyotkor bo'ladi. Didaktik material gigienik bo'lishi kerak va iloji bo'lsa estetik tarzda ishlab chiqilgan bo'lishi kerak. Darhaqiqat, yorqin, oqlangan o'yinchoqlar har doim bolalarning e'tiborini jalb qiladi, ular bilan o'ynash istagini uyg'otadi, bu ular estetik tarbiya funksiyasini bajarishini anglatadi. To'g'ri didaktik o'yin yosh avlodning axloqiy tarbiyasiga katta e'tibor beradi. Bolalar kattalar mehnati natijasida o'yinchoqlarga, atrofdagi narsalarga g'amxo'rlik qilishni o'rganadilar, ijtimoiy xulq-atvor me'yorlari, tengdoshlar va kattalar bilan bo'lgan munosabatlar, turli xil shaxsiy xususiyatlar haqida tushunchaga ega bo'ladilar. O'yinning rivojlanish tarixiga nazar soladigan bo'lsak o'yin muammosi dastlab “Avesto”da so'ngra Mahmud Qashg'ariyni “Lug'ati turk” asarida juda keng asoslab berilgan. Bolalarni ovunchog'i o'yinchoqlardir, ayniqsa Boshlang'ich sinfdagi bolalarni ma'naviy, axloqiy rivojida katta ahamiyat kasb etadi. O'yin–ma'naviy his–hayajonlar va tasavvurlarni, xulq xatti–harakat va axloq madaniyatini tarbiyalashning muhim vositasidir. O'yin ma'naviy his–hayajonlar va tasavvurlarni, xulqiy xatti–harakat va axloq madaniyatini tarbiyalashning muhim vositasidir. Bola kattalarning hayotini o'ziga ko'chirma qilib olar ekan, ularning tashvishlari yetadi, ijtimoiy axloq normalarini o'zlashtirib oladi. Ilk qadam o'quv dasturida berilgan o'yin kompetensiyasida bolalarning ijodiy o'yinlar o'ylab topishi, vaziyatni to'g'ri baholash va ijtimoiy hayotda bo'layotgan voqea hodisalarga munosabatini angalaganligini kuzatishimiz mumkin.

Boshlang'ich sinfdagi bolalar rang–barang harakatli, didaktik, milliy o'yinlarni o'ynaydilar. Ular didaktik o'yinlarni afzal ko'radilar, chunki ularda bizni o'rab turgan kundalik turmushdagi barcha narsalarni kishilarning hayot tarzi, mehnat faoliyatini, ularni o'zaro munosabatlarini hamda hozirgi zamon voqealari tasvirlanadi. O'yinda bolalar o'zlarining kattalar hayoti ishtirokchilari bo'lishga bo'lgan qiziqishlarini, qizg'in intilishlarini qoldiradilar. Huddi onasidek qizchalarini (qo'ng'irchoqlarini) tarbiyalaydilar, vrachdek ularni davolaydilar, o'qituvchidek ularni o'qitardilar va hakoza. Tanlangan roli bolani butunlay chulg'ab oladi, ularning aqli va hissiyotiga ta'sir ko'rsatadi. Ona mehribon va g'amxo'r, vrach e'tiborli va ziyrak, kamandir adolatli va talabchan, sotuvchi xushmuomala va ochiq ko'ngil, dengizchi qo'rqmas va jasur. Agar bola bu rollarni qaysi birini tanlasa, u o'shaning mag'zini chaqib va obrazga kirib uni chuqur his qiladi. Boshlang'ich sinfdagi bolaning rivojlanishida o'yinning roli va maktabning ta'lim va tarbiya jarayonida uning ahamiyati haqida batafsil yoritilgan.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 1. January 2024

Davlat dasturlarida bolaning o‘yin o‘ynash huquqi tan olinadi, o‘yinning bola uchun ahamiyati, uning pedagogik imkoniyatlari ta’lim va tarbiya jarayonini tashkil etishda inobatga olinadi. O‘yin maktabgacha va maktab yoshda yetakchi faoliyatdir. O‘yin orqali ta’lim olish bolalarni ta’lim olishi va rivojlanishining yondashuvlaridan biridir. Bolalar o‘yinini tashkil etishda pedagogning o‘rni quyidagilar :

- bolalar o‘yinlari uchun sharoit yaratish (vaqt, joy, resurslar).
- bolalar o‘yinini rivojlantirish.
- bolalarning o‘yinda o‘zaro munosabatda bo‘lishiga yordam berish
- bolalarga o‘zlarini va qobiliyatlarini namoyish qilish imkoniyatini berish.

Milliy didaktik o‘yin bu xususiyatiga ko‘ra aks ettiruvchi faoliyatdir. Tevarak atrofdagi kattalar va tengdoshlarining hayoti va faoliyati bu o‘yin mazmuniga asos bo‘lib xizmat qiladi. Bolalarning tevarak–atrofdan olgan taassurotlari, tengdoshlari, kattalar faoliyatidan olgan bilimlari bu o‘yin orqali qayta ishlanadi, to‘ldiriladi. Bolalarning bunday o‘yinlari tevarak–atrofdagi borliqni bilishning amaliy shaklidir. O‘yinning syujeti o‘z harakati, munosabatlari bilan bog‘langan voqyea, hodisalar va ularning qatnashuvchilaridir. Rol–milliy o‘yinning asosiy negizi hisoblanadi.

O‘yin jarayonida juda ko‘p g‘aplashishga, tortishishga, bahslashishga, aytib berishga to‘g‘ri keladi. Bular hammasi bola tafakkuri va hayolining rivojlanishida muhim ahamiyatga egadir. Milliy o‘yinlarni mazmunini rang barangligi ularni tasvirlash va tavsiflash zaruratini keltirib chiqaradi. Hozirgi paytda ko‘pchilik pedagog va psixologlar o‘yinlarning syujetiga ko‘ra uch guruhga bo‘ladilar:

1. Maishiy o‘yinlar
2. Mehnat mavzusidagi o‘yinlar
3. Ijtimoiy mavzusidagi o‘yinlar

O‘yin bolada qanoatlanish, xursandchilik hissini paydo qiladi, shuning uchun bolani qiziqtirib, unda yaxshi kayfiyat uyg‘otadi, bola organizmidagi hayotiy faoliyatni yaxshilaydi. Bola o‘ynayotganda har- xil harakatlar qiladi: yuguradi, sakraydi, tor joydan, ingichka taxtacha ustidan o‘tadi, engashadi, yuqoriga tirlashib chiqadi. Bu harakatlarning hammasini bola be‘malol, o‘z hohishi bilan bajaradi, natijada bolaning muskullari pishiydi, u harakatni yengilroq, chaqqonroq bajaradigan bo‘lib qoladi, jismoniy jihatdan chiniqib boradi. Milliy didaktik o‘yinlar bolaning kuzatuvchanligini, qiziquvchanligini, bilishga qiziqishini oshirib, bilish doirasini rivojlantiradi, boyitadi. O‘yinda bola o‘z oldiga maqsad qo‘yadi, bu boladan aql, idrok ishlatishni talab qiladi, hamda topaganlikka o‘rgatadi.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 1. January 2024

Xulosa qilib aytganda didaktik o‘yinlar Boshlang‘ich sinfdagi bolalarning ta‘lim-tarbiya olishida o‘z rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Didaktik o‘yin faoliyati orqali shaxsning o‘qishga, mehnatga bo‘lgan qiziqishi ortadi. O‘yin davomida shaxsning muloqotga kirishishi ya‘ni, kommunikativ – muloqot madaniyatini egallashi uchun yordam beriladi. Bola shaxsning o‘z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o‘zligini namoyon etishiga imkon yaratiladi. Hayotda va o‘yin jarayonida yuz beradigan turli qiyinchiliklarni engish va mo‘ljalni to‘g‘ri olish ko‘nikmalarining tarkib topishiga yordam beradi. Didaktik o‘yin jarayonida ijtimoiy normalarga mos xulq-atvorni egallash, kamchiliklarga barham berish imkoniyati yaratiladi. Bola shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirishga zamin tayyorlaydi.

D

1. Amonashvili Sh.A. Salom, bolalar! -M., 1988 yil
2. Bondarenko A.K. Bolalar bog‘chasidagi didaktik o‘yinlar., M., Ta'lim, 1991 yil.
3. Venger L.A. "Bolaning hissiy madaniyatini tarbiyalash", M., Ta'lim, 1988 yil.
4. Goletsova O. "Bolalar bog‘chasidagi o‘yinlar", M., 1966 yil
5. Jukovskaya R.I. "O‘yin va uning pedagogik ahamiyati." (M., 1100).
6. Krupskaya N.K. Maktabgacha ta'lim haqida.-M., 1100.
7. Kozlova S.A. Maktabgacha pedagogika.-M., 2000 yil.
8. Maksakov A.I. O‘ynab o‘rganing - M. - 1981.
9. Menjheritskaya D.V. O‘qituvchiga bolalar o‘yini haqida - M., 1982 yil.
10. Sorokina A.I. Bolalar bog‘chasida didaktik o‘yinlar - M., 1982 yil.
11. Birlashtiruvchi A. "O‘ynaymiz", M., Ma'rifat, 1991 yil.
12. Smolentseva A.A. "Matematik tarkibga ega bo‘lgan fan-didaktik o‘yinlar", Moskva, ma'rifat, 1987 yil.
13. Shvaiko G.S. "Nutqni rivojlantirish uchun o‘yinlar va o‘yin mashqlari", M., ma'rifat, 1988 yil.
14. Erma Doom "Rang, shakl, miqdor" M., ma'rifat, 1984 yil.

5

o‘rgatish ulubiyoti. Tosh. O‘z.MKB. 2011 y - 52 b. 1 – qism.

PIRLS-XALQARO O‘QISH SAVODXONLIGINI O‘RGANISH BO‘YICHA

5

5

5

5

5

5

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Issue 1. January 2024

21- ASRDA INNOVATSION TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATIGA BASHLANGAN XALQARO KONFERENSIYADA (1-jild, 8-son, 30-35-betlar).

19.Safarov, B. (2021). 6-7 yoshli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda matematika mashg'ulotlarini ahamiyati: 6-7 yoshli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda matematika mashg'ulotlarini ahamiyati. Maktabgacha ta'lim jurnali , 2 (2).

20.Norboyevich, SB, & Axmadjonovna, BM (2023). TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONINI SAMARALI TASHKIL ETISHNING BOSHQARUV PRINSPLARI. Ta'lim faoliyatida innovatsion rivojlanish , 2 (4), 18-23.

1.www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.

3.www.nadlib.uz - (A.Navoiy nomidagi O'z.MK)

4.<http://ziyonet.uz> - Ziyonet axborot-ta'lim resurslari portal
- Toshkent davlat pedagogika universiteti rasmiy sahifasi

**Research Science and
Innovation House**